

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти

**Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г. С. Сковороди**

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КОРЕКЦІЙНОЇ
ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ**

Збірник наукових праць

**Харків
2020**

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Заступник головного редактора – Маркіна Тетяна Юрївна, доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету

Відповідальний секретар – Перетяга Людмила Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Бондар Віталій Іванович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки, академік Національної академії педагогічних наук України

Галій Алла Іванівна, кандидат біологічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Голуб Наталія Михайлівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Гордієнко Ірина Вікторівна, кандидат медичних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Дрозик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Золотоверх Владлена Віталіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Казачінер Олена Семенівна, доктор педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Коваленко Вікторія Євгенівна, кандидат психологічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Орлов Андрій Валерійович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Пашинський Павло Петрович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології та спеціальної психології

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Туренко Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди

Щербак Ірина Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології

Рекомендовано редакційно-видавничим відділом Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди, протокол №7 від 19.11.2020 р.

А 43

Актуальні питання корекційної та інклюзивної освіти / За загальною редакцією Бойчука Ю.Д. – Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2020. – 376 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню проблеми організації комплексного психолого-педагогічного супроводу інтегрованого та інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами. Розглянуто широке коло нагальних питань, пов'язаних з організацією інклюзивного освітнього середовища, наданням освітніх та корекційно-розвиткових послуг дітям з порушеннями психофізичного розвитку.

Мураховська І. В. Корекційна робота з формування зв'язного мовлення у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня.....	243
М'яснікова Г.В. Науково-методичне підґрунтя використання ігор в роботі по формуванню лексико-граматичної системи мовлення у дітей дошкільного віку з ЗНМ III рівня.....	247
Нікітіна О.Є. Педагогічна корекція для подолання тривожності у дітей із заїканням.....	254
Ніханкіна О.В. Використання прийомів візуальної підтримки у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.....	259
Окорокова Т.Р. Морально-збагачені виховні ситуації, як засіб соціальної реабілітації учнів з інтелектуальною недостатністю.....	264
Переверзєва І. Г. Формування мотиваційної готовності до навчання дітей із ЗПР.....	270
Петренко Г.В. Методологія та перспективи використання проектної технології на уроках природничого циклу та в позаурочний час в учнів з порушеннями зору.....	278
Полежаса О.І. Виховна робота з дітьми з порушеннями зору у сучасних умовах (з досвіду роботи комунального закладу «Харківська спеціальна школа імені В.Г.Короленка» Харківської обласної ради).....	284
Примаченко О.А. Особливості фонетико-фонематичного компонента мовленнєвої діяльності молодших школярів з інтелектуальними порушеннями.....	290
Пуляєва Д.О. Розвиток мовлення засобами альтернативної комунікації у дітей з розладами аутичного спектру в процесі соціальної адаптації через реалізацію іноваційних реабілітаційних та корекційно-педагогічних технологій в системі спеціальної та інклюзивної освіти.....	294
Сердюченко Т.С. Арт-терапія, як засіб психологічної реабілітації сім'ї, яка виховує дитину з психофізичними порушеннями.....	300
Серебряннікова Є.П. Методики та прийоми подолання дисграфії та дислексії у дітей молодшого шкільного віку.....	307
Сидоренко О.В. Особливості формування мовлення у дітей раннього віку з синдромом Дауна.....	311
Сидоровська І.А. Особливості соціальної компетентності дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.....	315
Сороченко К.А. Формування мовлення дітей дошкільного віку зі зниженим слухом.....	320
Тарасюк А.І. Особливості мовленнєвого розвитку дітей із сенсорною алалією.....	324
Тугай С.Ю. Ключові аспекти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС.....	329
Туріщева Л.В. Корекція мислення учнів із затримкою психічного розвитку у процесі конструювання.....	334
Филипова П.С. До питання активізації мовлення у дітей з моторною алалією.....	338

3. Особливості розуміння і продукування мови дітьми з ЗНМ : веб-сайт. URL: https://studopedia.su/1_4204_osoblivosti-rozuminnya-i-produkuvannya-movi-ditmi-z-onr.html

4. Савінова Н.В. Особливості розвитку мовлення і мислення у дітей з вадами мовлення: веб-сайт. URL: http://seanewdim.com/uploads/3/4/5/1/34511564/savinova_n.v._the_problem_of_differentiation_in_a_correctional_work_with_children_with_severe_speech_disorders_a_theoretical_aspect.pdf

5. Тищенко В. В. Дослідження сенсорної алалії у психолого-педагогічному дискурсі: веб-сайт. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Nchnpu_019_2014_26_49

Тугай С.Ю.

КЛЮЧОВІ АСПЕКТИ ЛОГОПЕДИЧНОГО ОБСТЕЖЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З РАС

В статті розглядаються ключові аспекти та особливості проведення логопедичного обстеження молодших школярів з розладами аутичного спектру.

Ключові слова: логопедія, логопедичне обстеження, аутизм, розлад аутичного спектру.

Постановка проблеми. Важливою проблемою сучасної спеціальної освіти продовжує залишатися організація комплексного психолого-педагогічного супроводу дітей із розладами аутичного спектру. Така ситуація, наразі, зумовлена постійним збільшенням діагностування цього порушення в дитячій популяції з одного боку, та розширенням можливостей щодо навчання та інтеграції таких дітей у суспільство, з іншого боку.

Аналіз досліджень і публікацій: Різні аспекти проблеми аутизму досліджувалися багатьма українськими науковцями, зокрема: Я. Багрій,

Н. Базимою, І. Марценківським, К. Островською, Т. Скрипник, В. Тарасун, Г. Хворовою, А. Чуприковим, Д. Шульженко та ін.). При цьому необхідно зазначити, що на сьогодні багато питань щодо корекційно-логопедичної допомоги у комплексному процесі психолого-педагогічної роботи серед означеної категорії дітей залишаються відкритими, що і зумовлює актуальність теми дослідження.

Мета статті: визначити особливості ключових аспектів логопедичного обстеження школярів молодшого шкільного віку з РАС.

Виклад матеріалу дослідження. Аутизм (грец. autos – «сам»; аутизм – «занурення в себе») – розлад розвитку нервової системи, що характеризується порушенням соціальної взаємодії, вербальної й невербальної комунікації, і повторюваною поведінкою, труднощами у взаємодії із зовнішнім світом, порушенням у соціалізації. Наразі більш часто вживаним терміном є «розлади аутичного спектру» (РАС), під яким розуміють спектр психологічних характеристик, що описують широке коло аномальної поведінки і труднощів щодо соціальної взаємодії і комунікації, а також жорстко обмежених інтересів і часто повторюваних поведінкових актів [1, с.84].

На думку В. Руденко, перш за все, аутичні діти страждають від власної нездатності налагодити соціальний зв'язок, підтримувати контакт з чужою людиною без явного психологічного дискомфорту. Для них характерні труднощі у сприйманні інформації і розумінні ситуації в цілому. Такі труднощі можуть бути наслідком цілком зрозумілої причини – відсутність самої потреби у спілкуванні, посилене прагнення уникати контактів і небажання спілкуватися з оточуючими [2, с.26].

Ми згодні з В.Тарасун, та вважаємо, що відхилення в мовленнєвому розвитку – одна з основних ознак РАС, яка якісно відрізняє дану патологію від інших варіантів порушення психофізичного розвитку і є провідною причиною первинного звернення батьків таких дітей до спеціалістів. Тому, не випадково часто саме логопед є тією людиною, яка повинна провести первинну

діагностику розвитку дитини, проконсультувати та скоординувати сім'ю щодо подальших дій.

Побудова корекційно-логопедичної роботи відрізняється своєю специфікою, має свої особливі завдання. Основне завдання в роботі з дітьми-аутистами – це встановлення контакту, спонукання до комунікації, робота над власне мовленням [5, с.58].

В. Руденко розглядає наступні ключові моменти логопедичного обстеження молодших школярів з РАС [2, с.41].

Первинне обстеження мовлення.

Робота по формуванню мовленнєвих навичок розпочинається з оцінки рівня актуального розвитку мовлення цієї дитини. У зв'язку з тим, що в нашій країні відсутні стандартизовані методики обстеження мовленнєвого розвитку, можливе використання так званих «мовленнєвих карт» (схем логопедичного обстеження). В той же час, більшість логопедичних методик не пристосована для діагностики рівня мовленнєвого розвитку аутичних дітей. Але на більшу увагу заслуговує обстеження розуміння мовлення, а також його комунікативного використання.

1. Обстеження розуміння мовлення (імпресивне мовлення).

В першу чергу, розуміння дитиною мовлення обстежується в спонтанній ситуації. Вивчають, чи розуміє дитина висловлювання, які містять афективно значимі для неї слова. Шляхом спостереження або у бесіді з батьками з'ясовують, що дитина любить, що є для неї особливо значимим (багато дітей люблять слухати музику, гойдатися на гойдалках, дивитися телевізор, мають прихильність до певних ласощів). Потім, за відсутності значимого об'єкту або дії у полі зору дитини вимовляють висловлювання, що містить значиме слово. Якщо поведінка дитини зміниться видимим чином – наприклад, вона поверне голову у бік того, хто говорить, підійде до нього і тому подібне – можна припустити, що дитина зрозуміла висловлювання або його частину. На думку автора В. Руденко, важливі два моменти: 1) пропонувані об'єкти (види діяльності) мають бути в наявності; 2) проби на розуміння таких слів повинні

робитися кілька разів впродовж обстеження – не менше 3-5 (не підряд) – для отримання достовірного результату [2, с.43].

Потім перевіряють, чи виконує дитина словесні інструкції: а) в контексті того, що відбувається; б) поза контекстом того, що відбувається. У першому випадку (а) дитину просять зробити що-небудь в руслі того, чим вона зайнята. Наприклад, якщо вона грає із залізницею, можна сказати: «Постав вагон на рейки», «Візьми паровоз». Якщо дитина впустила що-небудь, можна сказати йому: «Підними». У другому випадку (б) дитині дають інструкції, не пов'язані з тим, чим вона зайнята, наприклад: «Підійди сюди», «Дай кубик» тощо. При обстеженні розуміння інструкцій слід уникати допомоги (наприклад, жестів) для отримання точнішої інформації. Інструкції повинні пред'являтися в різних контекстах і ситуаціях [2, с.45].

Як вважає В.Руденко, спрямоване обстеження розуміння мовлення містить завдання на: розуміння назв предметів; розуміння назв дій; розуміння назв якостей предметів, понять, що виражають просторові стосунки і тому подібне).

Якщо у дитини є власне мовлення, то воно обстежується одночасно з розумінням [2, с.74].

2. Обстеження власного мовлення (експресивна мова).

Під час спостереження за спонтанною поведінкою дитини фіксуються різні вокалізи і позагортанні звукоутворення (ті, які робляться без участі голосових зв'язок) дитини. Отримана інформація буде використана на перших етапах роботи по розвитку мови.

Важливо звернути увагу на наявність спонтанного наслідування різних звуків, слів і висловлювань, також фіксуються ехолалії (безпосередні і відставлені) за їх наявності [3, с.49].

При спостереженні дивляться, як дитина виражає свої вимоги або відмову від чого-небудь. Навіть якщо дитина не використовує мовлення (вокалізи, слова і тому подібне) для висловлювання бажання або протесту, вже наявні форми

комунікації можуть стати фундаментом для формування простих мовленнєвих навичок або їх передумов.

Окрім описаних вище форм мовленнєвої поведінки, відзначається, які власні спонтанні висловлювання дитини. В деяких випадках такі висловлювання можуть не мати комунікативної спрямованості. Проте, фіксуючи їх, можна отримати непряме уявлення про вимовну сторону мовлення, про зв'язок висловлювань дитини з її діями і так далі.

Як вважає В.Пасєвіна, необхідно по можливості, проводити спрямоване обстеження експресивного мовлення: вивчаючи здатність до вербального наслідування, сформованість навичок називання предметів, дій тощо. Подальше обстеження відбувається за стандартною схемою логопедичного обстеження: детально досліджуються вимовна сторона мовлення (інтонації, гучність, якість вимовлення звуків тощо), граматична структура мовлення, лексичний склад, навички діалогу. Як відзначалося вище, усі ці навички обстежуються одночасно з діагностикою розуміння мовлення [4, с.101].

Результати обстеження вивчаються і використовуються для побудови індивідуальних програм із формування мовленнєвих навичок. Перед тим, як почати навчання, потрібно проаналізувати увесь спектр мовленнєвих навичок, наявних у дитини. Навчання розпочинають з найбільш простих для неї навичок – ступінь складності визначається індивідуально. Розвиток експресивної сторони мовлення і розуміння у дітей із РАС, які говорять, повинні йти паралельно і рівномірно [5, с.90].

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Отже, проблема логопедичної роботи серед дітей із РАС є актуальною та далекою від свого остаточного розв'язання. Складність та різноманітність прояву цього феномену загалом та безпосередньо мовленнєвих порушень у кожної конкретної дитини, зумовлює необхідність виваженого, суворо індивідуального підходу в організації логопедичної роботи. Ранній початок логопедичної роботи у комплексі з іншими необхідними заходами медикаментозного, корекційного та реабілітаційного спрямувань виступає

важливою передумовою та запорукою розвитку комунікативної функції таких дітей та їх подальшої соціалізації.

Список використаних джерел:

1. Максимова Е. В. Причины возникновения раннего аутизма и его коррекция на основе теории Н. А. Бернштейна. – М. : Издательство «Диалог-МИФИ», 2008. – 288 с.
2. Руденко В. И. Логопедия. Практическое пособие / В. И. Руденко. – П. : Феникс, 2014. – 288 с.
3. Літвінова О. В. Щодо питання систематизації мовленнєвих порушень при аутизмі / О. В. Літвінова // Логопедія. – 2013. – № 3, – с.48-51.
4. Пасєвіна О. А. Можливості інклюзивного навчання дітей з розладами аутистичного спектру / О. А. Пасєвіна // Молодий вчений. – 2013. – № 2 (02). – с.99-104.
5. Тарасун В. В. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом / В. Тарасун, Г. Хворова / За наук. ред. В. Тарасун – К., 2004. – 103 с.

Туріщева Л.В.

КОРЕКЦІЯ МИСЛЕННЯ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ У ПРОЦЕСІ КОНСТРУЮВАННЯ

У статті схарактеризовано психологічні особливості учнів із затримкою психічного розвитку. Основна увага приділяється методам конструювання, які спрямовані на корекцію мислення дітей із ЗПР.

Ключові слова: мислення, затримка психічного розвитку, конструювання.

Постановка проблеми. Модернізація системи освіти в Україні, зміна її орієнтирів на особистісний розвиток учня з особливими освітніми потребами, на формування його інтелектуального потенціалу та забезпечення психологічного комфорту, вимагає змін і в системі сучасної освіти. Особлива місія освіти покладається на молодший шкільний вік, оскільки як у дітей з типовим психічним та фізичним розвитком, так і в дітей з його порушеннями на цьому віковому етапі активно відбувається розвиток психічних функцій, що